

מסע שורשים לצ'נסטוחוב

מסע מרגש שחודר עמוק לנפש וללב. זו ההרגשה עם השלמת המסע הקצר לפולין בסוף אוקטובר 2012. מילים, תמונות וסרטונים מהמסע לא יצליחו להעביר במלואה את ההרגשה המיוחדת, החד פעמית של החזרה למקורות, למחשבות על הדורות הקודמים של משפחתי שחיו ממש כאן, 2 דקות הליכה מהמלון בו לנו. הנה ממש כאן, מעבר לפינת הרחוב – כמה קרוב – כמה רחוק ושונה.

אנסה לשתף אתכם בשיאים יוצאי הדופן שחווינו, שני ילדיי הבוגרים ואני, ביומיים מרוכזים בצ'נסטוחוב.

הכל התחיל עם התארגנות בתי למסע לפולין מטעם בית ספרה. הבנתי שנפלה עלי הזדמנות מצוינת למנף המסע לטובת מסע שורשים קצר, הרי המסע שלה מסתיים בקטוביץ', ועיר הולדתו של אבי נמצאת כשעה וחצי נסיעה משם. אני לא הולך לפספס את ההזדמנות. יש לארגן מסע קצר עם ילדיי הבוגרים, לאסוף את בתי בסיום מסעה מטעם בית הספר ולהמשיך לצ'נסטוחוב. יש לארגן הנסיעה באופן יעיל, שכן עומדים לרשותנו יומיים בלבד והמשימות, גם אם לא רבות, מורכבות הן. ההכנות למסע יצאו לדרך, אבל מאיפה מתחילים?

שתי משימות ברורות הצבתי לעצמי: מציאת הבית בו נולד אבי ומציאת קברי קרובי משפחה בבית הקברות היהודי המקומי. סיקרן אותי לראות היכן גרו אבות אבותיי, לנסות להבין מה עלה בגורלם ולהרגיש. בעיקר להרגיש.

ההכנות כללו מספר מפגשי הכנה עם אבי שסיפר לילדיי ולי על משפחתו שגרה בצ'נסטוחוב וגורלם המר של רובם, כמו גם סרטון שהסריט לפני כעשרים שנה בביקור שורשים שלו, בו רואים את הבית בו נולד ובו גרה דודתו, גיטל פורברג לבית שילניצקי. שם הרחוב ידוע - ג'וזפה גריבלדי, מספר הבית לא. האם הבית קיים? מי גר בו כיום? האם המסגרייה שנראית בסרט הישן עדיין פועלת? ומה עלה בגורל האטליז של הדוד ממול הבית? המחשבות מתרוצצות במוחי כבר שבועות לפני הנסיעה.

אבי לא הכיר את בית הקברות היהודי בעיר אבל קישר אותי לאנשי מפתח שסיפקו את הסחורה המצוינת. אלון גולדמן, יו"ר ארגון יוצאי צ'נסטוחוב בישראל, ודינה וינר, המרכזת את פרויקט הגדעונים בבית הספר רעות שבירושלים, סייעו לי מכל הלב, ונתנו לי ההרגשה שמשימתי חשובה גם להם. אספתי מהם חומר רב ערך שהיה ברשותם ושהשיגו עבורי ממקורות שונים על בית הקברות. מסתבר שהתמזל מזלי, ואת קבר אבי סבתי, מיכאל שילניצקי, שנפטר ב 1918, חשפו ילדי "הגדעונים" רק בשנה שעברה. כלומר יש סיכוי טוב שנמצא קבר זה! גם את קבר אחיו, ינקל שילניצקי, תיעדו בעבר. יש קצה חוט והאופטימיות בשיאה. את כל המידע תייקתי בקלסר שהפך להיות קלסר המשימה הרשמי. שחלילה לא נהיה זקוקים בשטח לפיסת מידע, רשימת שמות וקברים, תמונות של מצבות – ונגלה שהשארנו המידע בארץ...

מראה כללי של בית הקברות

כמה ימים לפני הנסיעה – אכזבה: התברר לנו כי פולני מקומי, ההיסטוריון פרופ' פשקובסקי, החוקר את בית הקברות ועוזר בפרויקט שימור ותיעוד בית הקברות, נמצא בחופשה בזמן שהותנו בעיר, ולא יוכל להיפגש איתנו ולהנחותנו בבית הקברות. ניאלץ להסתמך אך ורק על החומר שאספנו מאלון ודינה. חבל.

אז הנה בני ואני כבר בוורשה, צועדים לאורך מסלול הגבורה מכיכר השילוחים "האומשלאגפלאץ", דרך כל אבני הדרך הפזורות לאורך המסלול, ועד אנדרטת רפפורט. אבל עם כל הכבוד למסלול זה, ומבלי להמעיט בחשיבותו, ראשי מפוקס על 12 השעות הבאות: איסוף בתי מקטוביץ', הגעה לצ'נסטוחוב, הגעה לבית הקברות ואיתור הקברים והבית.

לילה. בני, בתי שאספנו בקטוביץ' ואני מגיעים לבית מלון משפחתי וקטן בצ'נסטוחוב, ממוקם ברחוב שהיה בגטו היהודי בתקופה החשוכה. עיפים מאוד, אך אני בכל זאת מחבר את המחשב שלי לאינטרנט לקרוא מיילים. הפתעה של הרגע האחרון: אלון שלח לי הודעת מייל טרייה שהגיעה מההיסטוריון המקומי עם תמונות והוראות נוספות על הדרך להגיע לקברים. הכל בפולנית. תודה מיוחדת לצמד מייסדי גוגל... בעזרת תוכנת התרגום שלהם אנחנו מיד מתרגמים לעברית קלוקלת ושומרים התמונות וההסברים המתורגמים במכשיר הנייד של בתי, שיהיה זמין בזמן אמת.

בניגוד למזג האוויר החורפי והשלג שירד במשך כמה ימים, בבוקר השמיים מאירים פנים. עוד עזרה קטנה מלמעלה בדרך לאיתור הקברים. פקידת הקבלה במלון מסבירה לנהג המונית שעלינו להגיע לבית הקברות היהודי, אך יש לעצור קודם בדרך על מנת שנקנה נרות נשמה. אנחנו מתרגשים ויודעים שבשעתיים שלוש הקרובות תיקבע הצלחת המסע. מאוד מקווים למצוא את הקברים, אבל מי יודע באיזה מצב נמצא את בית הקברות. האם ההסברים שקיבלנו והחומר הכתוב שברשותנו מדויק מספיק? האם קל להבין איפה נגמרת ומתחילה כל חלקה? הוזהרנו שהנאצים עשו עבודה טובה בהריסת בית הקברות מיד עם כיבוש העיר ושורות הקברים כבר לא כל כך ישרות, רוב המצבות קבורות באדמה, מכוסות בצמחייה או מנותצות.

הנסיעה נראית פסטורלית, כביש צר ביער, דרך מתפתלת, אזורים רבים מכוסים בשלג. עוד עיקול אחד אחרון ושער בית הקברות ממש לפנינו. אנחנו יורדים מהמונית, והנהג נוסע לו לדרכו. רק שלושתנו בכניסה לבית הקברות היהודי. אנחנו, ועוד מאות יהודים במעמקי האדמה שחיו בצ'נסטוחוב במהלך מאות שנים. טוב, לעבודה.

שער בית הקברות, מבט מתוך בית הקברות

מוציאים את קלסר המשימה, קוראים ההסברים שהבאנו מהבית ומנסים להתאים ההסברים והתיאורים לשטח. הולכים לאורך השביל המרכזי ומנסים לספור שורות קברים. הנה האזור החשוף, הנה שורות הקברים מימין ומשמאל. כאן

עצים בצפיפות גדולה, והנה בהמשך אזור עם עצים בודדים. אז איפה הקברים שאנחנו מחפשים? כבר הגענו לאזור של קבר האחים הגדול. רק לפני שבועיים היתה פה משלחת שהניחה זרים. הזרים עדיין שוכבים במקומם למרגלות המצבות. יש לי תחושה שצריכים לחזור לאחור. עברנו את הקברים "שלנו". העיקול בשביל המרכזי חמישים מטרים מאחורינו, ולפי הבנתי, הקברים שאנחנו מחפשים קצת לפני העיקול. תמיד בשטח הדברים נראים אחרת ממה שמדמיינים ולא כל כך פשוט להתמצא באזור לא מוכר. כמה שההיסטוריון היה יכול לעזור עכשיו. דווקא השבוע החליט לצאת לחופש!

שולפים הנייד של בתי וקוראים שוב את ההסברים שרק אמש קיבלנו. "חפשו את הקבר של ג'יימס הלבונה' משמאל, וסיפרו עשרה קברים משם לאורך השורה". מסתכלים בתמונת המצבה של ג'יימס שברשותנו, למזלנו, מצבה ייחודית. תוך כמה דקות אושר גדול. מצבת ג'יימס נמצאה, הרמז הראשון בידינו ואנחנו בדרך הנכונה. בני מוביל אותנו בין הקברים והמצבות, לאורך מה שאולי היתה פעם שורה ישרה של קברים. מנסים לספור עשרה קברים. לספור גם את המצבה שנופצה ושוכבת לה בצד? האם מתחת לשלג ולעלים שמכסים את האזור שמולנו יש קבר אחד או שניים? לשלוף מהקלסר את רשימת הקברים כפי שתיעדו "הגדעונים" ולנסות להתקדם לפיה? בני עדיין סופר לפי הבנתו וחושיו. ספר עד עשר. מסביבנו מספר קברים ומצבות. הכל מכוסה. "אולי המצבה השוכבת שמשמאלך?" אומרת בתי, כנראה שזכרה מהתמונה שקיבלנו רק אתמול בלילה שהמצבה אינה עומדת זקופה. בני מנקה העלים והשלג והמצבה ומקריא את השם: "שילניצקי". לא יאומן. מצאנו את המצבה של הדוד של אבי סבתי! מדהים. אנחנו מנקים את המצבה, נכשלים במציאת החלק העליון שלה שנשבר ועליו כתוב שמו הפרטי. לא יודעים להצביע בוודאות מאיפה המצבה נשברה ואיפה הקבר עצמו. מדליקים נר נשמה, מתעדים הכל ומתרגשים. בעיקר מתרגשים.

ילדיי חושפים את מצבת ינקל שילניצקי

ממשיכים באותה שיטה למציאת הקבר הנוסף. חייב להיות לא רחוק מכאן, בצד השני של השביל המרכזי. צוות מנצח לא מחליפים. חלוקת התפקידים זהה. בני בראש מחפש וסופר, בתי צמודה לנייד שלה, שם כל הסברים ותמונת "הרמז הבא". הנה הקבר בו יש לפנות, לספור 13 קברים. מנסים להתקדם לאורך השורה מבלי לדרוך על מצבות וקברים אחרים. ניקוי וסילוק עלים וצמחייה מהמצבות, והנה, בינגו, המצבה השנייה שרצינו למצוא. אני לא מתאפק, לא שוכח לרגע שאבי נשאר אמנם בארץ, אך בטוח שיושב בבית ברגעים אלו ומחכה לעדכון. "אבא, בוקר טוב, אנחנו עומדים ליד המצבה של קברו של סבך שעל שמו אתה קרוי." אני לא טיפוס רגשן במיוחד, אבל עכשיו ההתרגשות גדולה עלי. דמעות בעיניים. אני בטוח שמעברו השני של הקו אבי מתרגש לא פחות, ונדמה לי שגם רחוק בישראל זולגות דמעות של התרגשות. גם כאן המצבה שוכבת עקורה מהקבר, שלא הצלחנו למצוא. הדלקת נר נשמה. קדיש. צילום המצבות מכל זווית אפשרית. הסרטת בית הקברות עם התמקדות במסלול ההגעה למצבות, לטובת הדורות הבאים.

יוצאים מבית הקברות ומחכים למונית. סיכום ביניים: הצלחה של מאה אחוז. מציאת שתי המצבות ריגשה אותנו מאוד. עצוב לראות את ההרס והחורבן מעשי ידי הנאצים. עצוב לראות את קבר האחים בבית הקברות ולנסות לדמיין מה קרה באזור בתקופת השואה. מרגש להיווכח שנערים מפריקט "הגדעונים" עשו כאן עבודת קודש בחשיפת קברים ומצבות ותיעודם. אני חייב להודות לאלון ודינה מיד עם חזרתי. בערב במלון אני שולח תמונות לאבא ומעדכן את אלון.

יום חדש. ילדיי עוד ישנים, אבל אני לא יכול להתאפק ויוצא מוקדם בבוקר, ביום חורפי גשום לחפש את הבית בו גרה משפחתו של אבי. הרחוב ממש קרוב, עשרים מטרים מהמלון, אבל איפה בדיוק הבית? אני צועד בהתרגשות לאורך הרחוב, והנה כמה בתים מעבר לפינה עומד הבית. רחוב גריבלדי 18. אי אפשר לפספס. מלבד טיח חוץ לקירות הקומה הראשונה, דבר לא השתנה בהשוואה לצילומים שברשותי מלפני עשרים שנה. מתאים להפליא, כולל הבית ממול. הבית שומם, חלונותיו מנופצים. הבית נטוש ולא משמש כרגע למגורים. חבל, קיוויתי שאפגוש דיירים שאולי יכניסו אותי פנימה כדי שאוכל להרגיש ולנשום את הבית. אבל יש שלט גדול המתנוסס על הבית, שלט מרגש במיוחד. כאן ייבנה מרכז מורשת יהודית שיכלול מוזיאון תרבות יהודית, אכסניית נוער עבור המשתתפים במצעד החיים, מסעדה כשרה, בי"ס תיכון ללימוד יידיש ועברית, גלריות ואולם מוסיקה.

רחוב גריבלדי 18, בית משפחת סבתי

אני חוזר למלון, מעיר את ילדיי, מספר להם על התגלית, מאיץ בהם להתלבש ולהתארגן ומיד יוצאים שוב לבית. מדהים לחשוב שילדיי ואני ישנו בלילה במרחק כה קצר מהבית בו נולד אבי. ממש על המדרכה הזו כאן, ביציאה מהמלון, לבטח טיילה סבתי עם אבי בעגלה. מי יכול היה לחשוב שכשנה מאוחר יותר יכבשו הנאצים את העיר? מי יכול היה לחשוב שכעבור יותר משבעים שנה מאוחר יותר, ילכו על אותה מדרכה הנכדים של התינוק ההוא?

ילדיי מצלמים ומסריטים כל פרט. מטפסים קצת כדי להציץ מבעד לחלונות המנותצים לעבר פנים הבית – נטוש ושומם. השער לחצר הצדדית נעול. אני מדבר עם בחורים צעירים שגרים בסמוך ושולטים באנגלית. מראה להם תמונות שאבי צילם כאן לפני עשרים שנה ומנסה לברר מה עלה בגורל האטליז ממול שהיה של הדוד של אבי. כבר לפני עשר שנים הפך המקום לחנות אלקטרוניקה. המסגרייה שהיתה בבית עברה כנראה למקום אחר במעלה הרחוב, אך היום יום חג והכל סגור. אני מראה עוד תמונות וסרטון ישן לבחורים שמגלים עניין רב בנעשה. הם נדהמים מהעובדה שיש ברשותי תיעוד שכזה ובטח לא מבינים מה אני עושה פה מחוץ לבית נטוש ביום חורפי גשום ולמה עשיתי את כל הדרך מישראל לכאן. אבל לילדיי ולי ברור. ההרגשה עילאית. ייחודית. פעם בחיים שעושים מסע כזה. ועוד עם שתי הצלחות שכאלה. היה שווה את כל המאמץ וההכנות. מרגיש שסגרתי מעגל.

CENTRUM KULTURY ŻYDOWSKIEJ W CZĘSTOCHOWIE – MYKWY

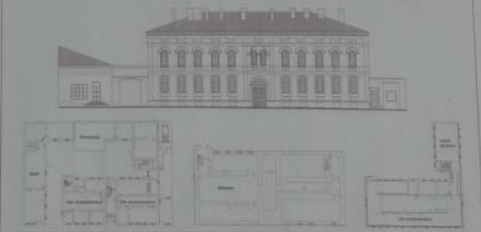
THE MIKVAH JEWISH CULTURAL CENTER

www.shzmykwa.pl

Budynek mikwy (błazn rytualnej) przy ul. Sanbaldy 18 w Częstochowie.
 Powstało z inicjatywy rabina N. Asa na pocz. 20 wieku.
 The Mikvah (ritual bath) at 18, Sanbaldy Street in Częstochowa, founded on the initiative
 of Rabbi Nachum Asa, at the beginning of the 20th century.

W tym miejscu dzięki staraniom Stowarzyszenia Historycznego Żydów Miasta Częstochowy powstanie Centrum Kultury Żydowskiej – Mykwy. Centrum powstanie dzięki pomocy finansowej Urzędu Marszałkowskiego, Urzędu Miasta Częstochowy, środkom unijnym i innym fundatorom.

W Centrum znajdą miejsce:

- Muzeum Kultury Żydowskiej
- Schronisko młodzieżowe dla obsługi Marszu Żywych
- Restauracja kosherna
- Gimnazjum z językiem yiddish i hebrew
- Galerie
- Sala filharmoniczna

In this location, the Mikvah Jewish Cultural Center will be built thanks to the effort taken by the Częstochowa Historical Jewish Association. The Center has been financially supported by the Province Marshall Office, the Częstochowa City Office, UE funds, and other donors.

The Center will house:

- The Museum of Jewish Culture
- A youth hostel to meet the March of the Living requirements
- A kosher restaurant
- A high school teaching in Yiddish and Hebrew
- Galleries
- A musical auditorium

השלט המבשר על פרויקט שימור המורשת

בזמן שנותר המשכנו לסייר בעיר בין האתרים הקשורים להווי היהודים ובגורלם. בכל מקום המחשבה היתה ש"הנה, פה סבא רבא שלי הלך לבית הכנסת", "פה בטח סבתא טיילה עם אבא התינוק", אבל גם "פה נאלצו קרובי משפחה להתאסף ולהצטופף לפני העברתם לטרבלינקה", "פה נגמר הגטו ולשם כבר לא יכלו קרובי משפחתי להגיע".

הדרך חזרה ארצה היתה ארוכה ומתישה. כבר כל כך רצינו להיות בבית החם. לספר ולשתף את כולם בחוויות. להראות תמונות וסרטים. לחבק את אבא ולהגיד לו כמה אני אוהב אותו.